

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ДО ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ

У статті розглядаються проблеми залучення майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до використання нових інформаційних технологій навчання (НІТН) у самостійній роботі з метою інтенсифікації навчального процесу, формування навичок самостійного вивчення навчального матеріалу, здійснення ефективного поєднання нових і традиційних технологій навчання, реалізації інтерактивної взаємодії між всіма учасниками навчального процесу, спрощення функцій контролю за рівнем знань, умінь і навичок студентів, здійснення постійного моніторингу успішності студентів.

Ключові слова: самостійна робота, вчителі, гуманітарні дисципліни, нові інформаційні технології.

У Законі України "Про Концепцію Національної програми інформатизації" вказується на необхідність підготовки молоді до сприйняття все більш зростаючого потоку інформації. [1]. На сучасному етапі освіти інформатизація стала державною політикою. В основних напрямках Національної програми інформатизації України, зокрема, наголошується: "У галузі освіти ... передбачається подальше насичення навчальних закладів комп'ютерною технікою та комп'ютерними технологіями навчання. Одержують поширення мережі знань і засоби доступу до державних та закордонних академічних баз даних і знань; комп'ютерні дидактичні лабораторії для підготовки викладачів нового типу; перспективні технології для формування знань; електронні підручники, довідники і т. ін." [2].

Підвищення ефективності навчальної діяльності при використанні комп'ютерів доведено у психолого-педагогічних дослідженнях [3].

С.М. Яшанов визначає засоби НІТН як синтез сучасних досягнень педагогічної науки і засобів інформаційно-обчислювальної техніки [4]. Залучення студентів до використання НІТН у самостійній роботі є необхідною умовою, яка надає можливість якомога швидше включити в навчальні програми найновіші відкриття, теорії, навіть наукові передбачення. Раціональне поєднання індивідуальних та інтерактивних методів навчання при використанні НІТН, застосування методів проблемного навчання, Інтернет – та електронних технологій надає широкі можливості щодо модернізації та підвищення рівня виконання самостійної роботи, зацікавлює студентів і при цьому дозволяє зекономити час.

Можна сказати, що активне впровадження у навчальний процес ідей комп'ютерного навчання дало новий поштовх до розвитку теоретичних і практичних питань, пов'язаних із формуванням умінь і навичок самостійної роботи, і взагалі до перебудови системи освіти з метою надання їй більшої гнучкості, урізноманітнення навчальних програм, забезпечення переходів з одних напрямів освіти до інших, що дозволить майбутнім учителям гуманітарних дисциплін адекватно реагувати на вимоги та попит на ринку праці. Майбутній учитель гуманітарних дисциплін повинен ефективно використовувати засоби НІТН у навчально-виховному процесі, щоб у подальшій професійній діяльності створити своїм учням умови для повного розкриття їхніх нахилів та здібностей, задоволення запитів і допитливості.

Специфіка підготовки студентів, які готуються за гуманітарними напрямами, полягає в тому, що їм протягом навчання необхідно обробляти і засвоювати велику кількість інформації в друкованому та електронному вигляді. Водночас, як показали наші спостереження, студенти, майбутні вчителі гуманітарних дисциплін, часто звертаються до бібліотеки друкованих видань і рідко – до електронної бібліотеки університету. Не можна обходити увагою обмеженість і навіть практичну відсутність комп'ютерної підготовки студентів, майбутніх викладачів української мови і літератури.

З метою визначення рівня підготовки студентів-гуманітаріїв щодо навичок роботи з програмами Office Word, Office Excel, PowerPoint, а також роботи в Інтернеті, які, на нашу думку, є найбільш актуальними застосуваннями при підготовці гуманітаріїв, було проведено тестування студентів за спеціально складеними тестами. У тестуванні брало участь 145 студентів, майбутніх учителів української мови і літератури. Розроблені тести перевірки навичок роботи з комп'ютером склалися з 24 запитань до кожної програми. За правильну відповідь виставлявся один бал. За неправильну – 0 балів, тобто кількість балів за показниками для кожної комп'ютерної програми змінювалась у межах від 0 до 24, загальна кількість балів за чотирма визначеними програмами знаходилась в інтервалі від 0 до 96 балів. Вибір інтервалів при угрупованні даних розподілу сукупності студентів за рівнями загальних знань комп'ютера і призначення його основних складових здійснювався на основі методики, згідно якої середній рівень визначався 25%-м відхиленням оцінки від середнього за діапазоном оцінок балу [5, с.106]. Тоді оцінка з інтервалу від $R(\min)$ до $0,25 R(\max)$ дозволяла констатувати низький рівень навичок роботи з комп'ютером. Середній рівень знань комп'ютерних програм відповідав сумі балів у діапазоні від 25 % до 75% максимально можливих. Про високий рівень навичок роботи з комп'ютерними програмами свідчили оцінки, що перевищували 75% максимально можливих (табл. 1).

Результати тестування щодо вмінь роботи з комп'ютерними програмами Office Word, Office Excel, PowerPoint, а також роботи в Інтернеті подано на рис. 1.

Рівень	низький	середній	високий
За кожну з програм			
Бали	0-6	7-18	19-24

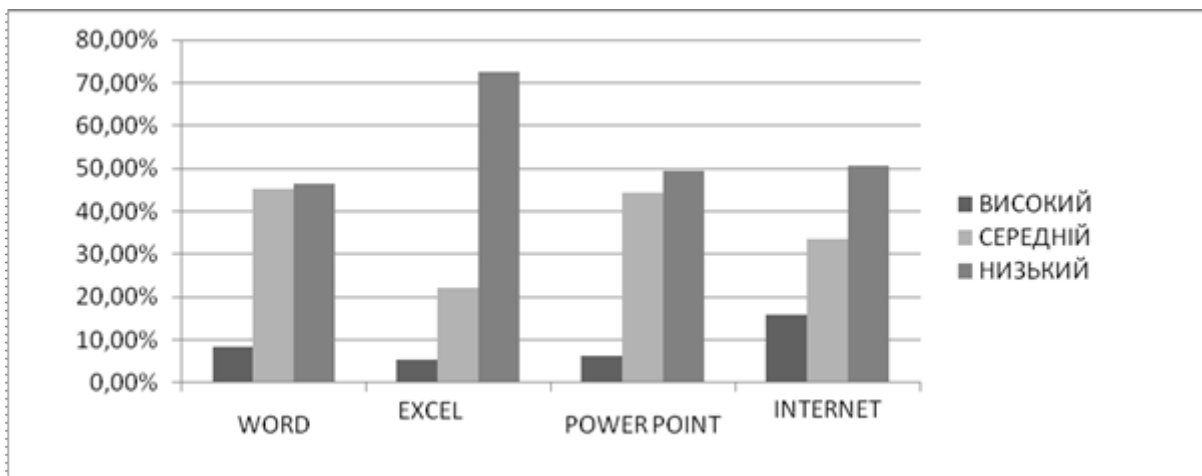

Рис. 1. Характеристика рівнів готовності студентів майбутніх учителів української мови та літератури до роботи із застосуваннями програм Microsoft Office та Internet

Як видно з отриманих результатів, найкраще студенти були здатні до роботи в Інтернеті, найменш підготовленими виявилися до використання програми Excel (низький рівень –72%). Деяко краща ситуація спостерігалася при оцінюванні рівня підготовки за програмами Word і Power Point: більш ніж 40% студентів мали середній рівень підготовки за цими програмами, і тільки незначна кількість студентів (4-8 %) мали високий рівень підготовки, суттєва частина студентів знаходилася на низькому рівні підготовки до роботи з комп'ютерними програмами Word і PowerPoint (45 % і 49 % відповідно).

Перевірка стану успішності студентів, які брали участь у тестуванні, показала, що більшість з тих, хто перебував на низькому рівні комп'ютерної підготовки, мали низький рівень успішності (89%). Можна припустити, що однією з причин низької успішності таких студентів є недостатня загальна підготовка до самостійної роботи з використанням комп'ютера. Професійна підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін повинна передбачати достатній рівень володіння новими інформаційними технологіями, вільне володіння Інтернетом та комп'ютерними програмами на рівні користувача. Зафіксований стан підготовки студентів, майбутніх учителів української мови та літератури до роботи з комп'ютерними програмами свідчить про необхідність вживання заходів щодо підвищення рівня підготовки до використання комп'ютерних програм Microsoft Office таких як Word 2007, Excel, PowerPoint та Інтернет у навчальній та науковій роботі і, водночас, що актуально, в самостійній роботі.

Практика викладання іноземної мови на немовних спеціальностях свідчить про малу ефективність процесу навчання [6]. Причиною такої ситуації може бути незначна кількість аудиторних занять та неефективна самостійна робота. Компенсувати низький рівень вихідних знань і незначну кількість аудиторних годин може тільки активна самостійна робота. Тому посилення ролі самостійної роботи студентів при вивченні іноземної мови є одним з найактуальніших аспектів модернізації педагогічної освіти.

У такій ситуації разом з традиційними методами навчання доцільним було використання нових інформаційних технологій, які мали іноді очевидні переваги перед традиційними методами навчання, а саме, сприяли об'єднанню гуманітарних і природничо-наукових знань, що надавало можливості практичної реалізації обох тенденцій сучасної педагогіки вищої школи – гуманітарної та технологічної, забезпечували інтеграційний зв'язок мовної та інформаційної підготовки через використання педагогічних можливостей НІТН у процесі мовної підготовки майбутнього вчителя.

Підключення університету до мережі Інтернет, наявність електронної бібліотеки, ноутбуків та модемів для підключення Інтернету у власному користуванні студентів відкрили широкі перспективи використання НІТ у навчанні. Доступ до фондів програмних навчальних засобів, призначених для вільного поширення в освітніх організаціях, використання комп'ютерних баз даних, автоматизованих бібліотечних систем, матеріалів теле- і відеоконференцій надало можливість студентам і викладачам отримувати інформацію за допомогою каталогів пошукових серверів, значно підвищити інформаційну насиченість процесу навчання іноземної мови і, як наслідок, викликати інтерес і підвищити пізнавальну активність студентів. Вивчення англійської мови за допомогою комп'ютера сприяє підготовці вчителя, який володіє навичками використання НІТ у навчанні. Користування всесвітньою мережею Інтернет стає необхідною умовою отримання і передавання інформації. Значна частина інформації в мережі Інтернет надана англійською мовою. Отже, вивчення англійської мови за допомогою комп'ютера сприяє підготовці такого вчителя, який одночасно володіє іноземною мовою і навичками використання НІТН.

Важливою перевагою застосування НІТН у самостійній роботі була також можливість організації відкритого навчального мовленнєвого середовища, що наближалось за автентичністю та інтенсивністю мовного спілкування до реальної комунікації і якого складно досягти за допомогою традиційних засобів навчання. Наступним позитивним моментом використання НІТН при вивченні іноземної мови вважаємо конструктивно зумовлений індивідуалізований характер навчання, що є актуальним в роботі з великими за наповненістю групами при найнятості студентів з різним початковим рівнем володіння мовою, різними мірами мотивації та сформованості вмінь і навичок самостійної роботи, навіть психофізіологічними особливостями. Крім того, слід зазначити, що студенти при використанні НІТ у самостійній роботі знаходилися в умовах більшого емоційного комфорту, отримували можливість усвідомлено сформулювати особистісно значущі цілі, самостійно контролювати своє просування по курсу дисципліни, тобто вибрати власний маршрут проходження курсу іноземної мови з урахуванням особливостей свого сприйняття, когнітивного стилю і психофізіологічних характеристик, скористуватися будь-якими доступними джерелами інформації, відійти від традиційного пасивного споглядального характеру засвоєння інформації і навчитися володіти активними прийомами самостійного пошуку, збору, обробки, аналізу та синтезу інформації, отримати знання, вміння та навички інформаційного самозабезпечення з навчальної і науково-дослідної діяльності [4].

Використання комп'ютера дозволяло реалізувати такі дидактичні принципи навчання, як наочність, доступність, посилення складності, системність, перехід від навчання до самоосвіти, позитивне емоційне тло навчання, зв'язок теорії з практикою, а також методичні принципи: новизна, урахування мотивації, комунікативність, комплексність, мінімізація, диференційованість, системність. Водночас, на підставі вищевказаних результатів проведеного експерименту зроблено висновок щодо необхідності підвищення рівня навичок використання комп'ютерних технологій в процесі самостійної діяльності. Тому було визнано за доцільне надати студентам допомогу в освоєнні найбільш затребуваних застосувань програми Microsoft Office, таких як: Word, Excel, Power Point, навчити їх користуватися цими програмами, а також Інтернетом для пошуку інформації та роботи з поштою. З цією метою було розроблено і опубліковано навчально-методичний посібник "Довідник користувача комп'ютерних програм Microsoft Office та Internet" [7]. Для формування вмінь і навичок використання цих застосувань у самостійній роботі було проведено чотири заняття в режимі консультацій в комп'ютерних класах університету. Для перевірки засвоєння комп'ютерних програм було розроблено тести і тестові завдання. Крім того, студенти повинні були виконати індивідуальні завдання різного рівня складності. Наприклад: здійснити введення, редагування і формування тексту англійською мовою в програмі Word-2007; вставити спеціальні символи; розробити узагальнювальні таблиці та схеми з опрацьованого граматичного матеріалу; вставити в текст об'єкти WordArt; розробити опорний конспект, використовуючи програму Word-2007; створити презентацію заняття із застосуванням PowerPoint; знайти необхідну інформацію в Інтернеті за допомогою пошукової служби тощо. Опрацювання навчально-методичного довідника суттєво підвищило рівень умінь і навичок з пошуку, обробки і презентації навчальної інформації (до 82 %) й, тим самим, сприяло не тільки підвищенню предметних знань, умінь і навичок, але й професійній компетентності майбутнього вчителя-філолога.

З метою залучення майбутніх учителів-філологів до використання НІТН у самостійній роботі було розроблено і впроваджено у навчальний процес мультимедійний навчально-методичний комплекс, який становив сукупність електронних документів (файлів), об'єднаних під однією адресою (доменним ім'ям або IP -адресою) "npnu-quest.at.ua" і створював умови для одночасного використання різних форм надання інформації у комп'ютерній мережі та її обробки, тобто дозволяв працювати в єдиному об'єкті створеного веб-сайту. З одного боку, це полегшувало доступ до інформації, яка розташована на веб-сайті, але, водночас з іншого боку, могло призвести до порушення авторських прав з можливою втратою інформації без подальшого відновлення. Розроблений нами веб-сайт можна визначити за доступністю сервісів – як відкритий; за природою змісту – як динамічний; за фізичним розташуванням – як сайт в Інтернеті; за схемою надання інформації – як тематичний. Наявність гіпертекстових технологій і гіперпосилань забезпечувала вільне переміщення по веб-сайту та зручну навігацію. Також особливостями цього проекту була наявність автентичних он-лайн відео з переглядом у реальному часі для навчання англійської мови. Представлені аудіо-, відеозаписи та текстова інформація дозволяли не лише освоїти основний зміст практичного курсу англійської мови для немовних спеціальностей, але й без особливих витрат часу проконтролювати свої знання за допомогою системи завдань та тестів, розвинути комунікативні здібності при прослуховуванні текстів, що озвучені носіями мови, і при перегляді відеозаписів. Окрім он-лайн відео, інтерес також становили аудіокнижки, які були художніми або пізнавальними творами, начитаними професійним актором або їх групою і записаними на звуковий носій. Цей вид інформації особливо корисний студентам, яким легше сприймати інформацію на слух.

Серед усіх можливостей, представлених на сайті, можна виділити он-лайн тести – невеликі модулі для самоперевірки у вигляді тестів за окремими темами курсу, які представляли набір запитань з варіантами відповідей. При відповідях система реєструвала, яку відповідь обирав студент і залежно від того, правильна чи неправильна відповідь, виставляла оцінку. Зрештою, сума оцінок виводилася на загальне табло. До переваг комп'ютерного тестування можна віднести такі чинники, як швидке проведення, швидка і без помилок обробка, можливість швидкого отримання результатів, забезпечення стандартних умов тестування для усіх випробовуваних, контроль процедури тестування (неможливий пропуск запитань, при необхідності може бути фіксація часу кожної відповіді), можливість відсутності викладача як відволікаючого чинника (наодинці з комп'ютером), наочність і цікавість процесу (підтримка уваги за допомогою кольору, звуку, ігрових моментів, що особливо важливо для повчальних програм), легка архівація результатів, можливість об'єднання тестів у батареї (пакети програм) з єдиною підсумковою інтерпретацією, можливість проведення масових досліджень. До недоліків комп'ютерних тестів віднесемо складність, тривалість створення, необхідність наявності комп'ютера для проведення тестування,

необхідність навчання випробовуваного (навички роботи на комп'ютері, вміння працювати з комп'ютерними тестами), відсутність індивідуального підходу до тестованого, недостовірність при невеликій кількості завдань (можна вгадати), шаблонність до сприйняття інформації і до її обробки (можна упустити щось важливе), неможливість перевірити всі види мовної діяльності.

У структуру сайту було внесено також веб-сторінку Answer.com., яка за сутністю є розташованим в Інтернеті аутентичним довідковим комплексом, що містить тлумачний словник. Наявність тлумачного словника надавала можливість студенту швидко отримати розгорнуту інформацію за будь-яким запитом, що супроводжувалося озвучуванням.

Представимо структуру сайту і покажемо, де і як саме було реалізовано всі вищеописані технології. Структура сайту складала певне розташування розділів, що дозволяло студентам швидко переходити від однієї сторінки до іншої, не роблячи більше 3-4 кліків. Розроблена структура давала можливість розмістити на сайті максимум корисної інформації, яка є легко доступною студентам і не вимагала великих зусиль для її знаходження та засвоєння. Створення сайту супроводжувалося ретельною розробкою усіх деталей і елементів майбутнього ресурсу з урахуванням тематики, напряму навчальної діяльності та обсягу текстової й графічної інформації. Зручна і зрозуміла навігація, логічне розташування інформаційних блоків, а також правильне відсоткове співвідношення тексту і графіки надавало можливість не лише зручно орієнтуватись у структурі сайту, але й сприяло успішному розвитку сайту.

Органічне поєднання усіх видів мовленнєвої діяльності при відпрацюванні мовного матеріалу є проблемою, яку практично неможливо вирішити у рамках традиційних методів навчання. Використання засобів НІТ, у рамках самостійної роботи, дозволило збагатити навчальний матеріал аудіо і відеофрагментами, мультимедіа матеріалами, застосовуючи, таким чином, усі види мовленнєвої діяльності. Це сприяло найбільш ефективному засвоєнню інформації, що й було використано при розробці навчального комплексу. Сайт містив у собі два основні блоки і один – додатковий.

Перший блок – інформаційно-навчальний, складався з таких частин:

- Головна сторінка – парадний вхід сайту, містить слоган сайту – "English it's easy", прапори англійської мови, загальні відомості про особливості англійської мови та алфавіту.

- Інформація про сайт містить короткі відомості про призначення і мету сайту та про його автора.

- Навчально-методичні посібники, розроблені автором сайту, які створювалися з метою надання методичної та практичної підтримки діяльності викладачів і студентів з організації і виконання самостійної роботи в умовах кредитно-модульного навчання.

- Робоча програма практичного курсу англійської мови з виділенням її структурних складових відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання: опис предмета курсу; пояснювальна записка; вступ; мета і завдання курсу; способи контролю; зміст мовного матеріалу (фонетика, лексика, граматики); вимоги до мовленнєвих умінь і навичок (читання, аудіювання, говоріння, письмо); розподіл матеріалу за змістовими модулями; завдання для самостійної роботи; завдання для індивідуальної роботи; методи навчання; методи і система оцінювання; критерії оцінювання; список рекомендованої літератури. Кожен модуль передбачав комплексне навчання усіх видів мовленнєвої діяльності, при необхідності з посиленням акценту на тому чи тому з них. Вибір і послідовність модулів визначалася, виходячи з конкретних завдань навчання, а сам набір формувалася відповідно до рівня володіння мовою. Робоча програма курсу була побудована таким чином, що теми змістового модуля містили гіперпосилання, які дозволяли перейти до її вивчення на ресурсі сайту.

Другий блок – контроль-розвивальний, містить такі складові:

- Система тестів для контролю знань і навичок, у відповідності до змістових модулів.
- Аналіз комп'ютерних навчальних програм з англійської мови.
- Підручники з англійської мови.
- Аудіокнижки з англійської мови.
- Навчальне відео.
- Фільми англійською мовою з субтитрами російською мовою.

Додатковий блок складається з таких розділів:

• Веб-квест з теми "Визначні письменники і поети Великої Британії: Уільям Шекспір, Чарльз Діккенс, Роберт Бернс.

- Розвивальні тексти.
- Ігри.
- Кросворди.

При розробці навчально-методичного комплексу керувалися тим, що самостійна робота – це складне педагогічне явище, яке включає структурні компоненти, що утворюють цілісну єдність, підпорядковану цілям освіти як "сукупного процесу і результату навчання і виховання" [8, с. 6].

Наявність мультимедійного навчального комплексу з практичного курсу іноземної мови надала можливість:

- інтенсифікувати навчальний процес;
- сформувати навички самостійного вивчення навчального матеріалу;
- здійснити ефективне поєднання нових і традиційних технологій навчання на основі використання ІКТ;
- реалізувати інтерактивну взаємодію між всіма учасниками навчального процесу (студент ↔ студент, студент ↔ викладач, студент ↔ група студентів);
- спростити функції контролю за рівнем знань, умінь і навичок студентів;
- здійснити постійний моніторинг успішності студентів;
- заощадити час на підготовку викладача до занять та створення роздаткового матеріалу.

Відтак, залучення майбутніх учителів української мови та літератури до використання НІТН, розробка і впровадження в навчальний процес навчально-методичного посібника "Довідник користувача комп'ютерних програм Microsoft Office та Internet" та мультимедійного комплексу з практичного курсу англійської мови сприяло одночасного покращення знань, умінь і навичок самостійної роботи та підвищенню рівня користування НІТН в процесі вивчення англійської мови, про що свідчило як підвищення рівня успішності у навчанні англійській мові (високий рівень успішності – 42 %, середній – 53 %, низький – 5 %), так і рівня володіння комп'ютерними програмами в самостійній навчальній діяльності (високий рівень – 45 %, середній – 51 %, низький – 4 %), тобто досягнута мета дослідження: об'єднання гуманітарних і природничо-наукових знань; практична реалізація гуманітарної та технологічної тенденцій сучасної системи освіти; забезпечення інтеграційного зв'язку мовної та інформаційної підготовки через використання педагогічних можливостей НІТН у процесі мовної підготовки майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про Національну програму інформатизації", "Голос України". — № 65. — 7 квітня 1998. — С. 5 — 9.
2. Про державну політику інформатизації України : Указ Президента України № 186/93 від 31.05.93 р. — 42 с.
3. *Маланюк П.М.* Повышение эффективности самостоятельной работы учащихся при изучении физики на основании использования компьютерной техники : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання" / П.М. Маланюк – К., 1991. – 24 с.
4. *Яшанов С. М.* Формування у майбутніх учителів умінь і навичок самостійної навчальної роботи у процесі використання нових інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Яшанов Сергій Микитович. – К., 2003. – 219 с.
5. *Разумова Л. Н.* Активизация самостоятельной работы студентов вузов в процессе профессиональной подготовки: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Разумова Любовь Николаевна. – Магнитогорск, 2005. – 185 с.
6. *Заскалета С.В.* Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Заскалета Світлана Григорівна. – К., 2000. – 187 с.
7. *Смельянова Д.В.* Довідник користувача комп'ю-терних програм Microsoft Office та Internet : навч.-метод. посіб. / Д.В. Смельянова, Ю.Д. Бондарук, Ю.А. Любимов. – Одеса : Видавець Букаєв В.В., 2011. – 134 с.
8. *Беспалько В. П.* Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия) : [учеб.-метод. пособие] / В.П. Беспалько. — М. : Московский психол.-соц. ин-т; Воронеж : НПО "МОДЭК". — 2002. — 352 с. — (Серия "Библиотека педагога-практика").

Подано до редакції 13.01.12
